

Financiële bestaanszekerheid en de Participatiewet

Inspiratie voor gemeenten
voor oplossingen
binnen de Participatiewet

Inleiding

Het bestaansminimum van een flinke groep mensen in Nederland staat onder druk. Dat heeft grote gevolgen voor de mensen die het betreft. Deze gevolgen zijn niet alleen financieel, maar veel breder te zien: zoals op het gebied van gezondheid, wonen en kansengelijkheid. Hierover verschijnen regelmatig rapporten van toonaangevende organisaties en commissies zoals het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP), de commissie sociaal minimum, de Nationale ombudsman et cetera. De uitkomsten van deze rapporten tonen aan dat het belangrijk is om in actie te komen.

De landelijke overheid praat al langer over het verhogen van het bestaansminimum. Er zijn wel stappen gezet, zoals het verhogen van het minimumloon en diverse toeslagen.

Gemeenten voelen de urgentie, zij willen niet wachten op landelijk beleid en nu al mensen helpen. Ook al omdat zij vanuit het Rijk de opdracht hebben om bestaanszekerheid te bieden aan hun inwoners. Maar gemeenten zijn ook gebonden aan bestaande wet- en regelgeving en het uitgangspunt dat alleen het rijk generieke inkomenspolitiek mag voeren. Zomaar een extra bedrag per maand geven aan gezinnen onder een bepaalde inkomensgrens is dus niet toegestaan. Veel gemeenten helpen hun inwoners door het pakket aan minimaregelingen uit te breiden. Heel goed en belangrijk voor de inwoners, maar kan het ook anders?

Dit document gaat over inkomensbeleid, het belang van het terugdringen van niet-gebruik, de armoedeval en verkent

enkele ‘vergeten’ mogelijkheden binnen de Participatiewet (Pw). Ook artikelen 2.1.6 (mantelzorgers) en 2.1.7. (chronisch zieken) in de Wet maatschappelijke ondersteuning bieden mogelijkheden bij het verhogen van het bestaansminimum. Maar daar gaan we in dit artikel niet dieper op in.

Dit document is opgesteld naar een idee van Wim Eiselin. Diverse collega's van Stimulansz hebben een inhoudelijke bijdrage geleverd. Het onderwerp is ook besproken tijdens De Werkplaats Bestaansminimum omhoog en het Platform Armoedebelaid. Dit zijn bijeenkomsten waarbij gemeenten onder andere ervaringen uitwisselen en kennis delen en ophalen. Heeft u interesse om aan te sluiten bij deze bijeenkomsten? Kijk dan op www.stimulansz.nl. Heeft u vragen of opmerkingen over dit document mail dan naar: redactie@stimulansz.nl.

Inhoud

Inleiding	2
1 Wat is inkomensbeleid?	4
2 Mogelijkheden binnen de Participatiewet	5
2.1 Premie arbeidsinschakeling	5
2.2 Premie in plaats van inkomstenvrijlating	6
2.3 Individuele inkomenstoeslag (artikel 36 Pw)	6
2.4 Maatwerk (artikel 18 Pw)	6
2.5 Overige (beleids)keuzes binnen het kader van de Participatiewet	7
2.6 Draagvlak	10
2.7 Financiering	10
3 Tegengaan niet-gebruik inkomensregelingen	11
3.1 Automatisch toekennen minimaregelingen en individuele inkomenstoeslag	11
3.2 Bekendheid vergroten	11
3.3 Administratieve (aanvraag)last verlagen	12
4. Tegengaan armoedeval	13
5. Korte en langere termijn	14
6. Conclusie en aanbevelingen	15
6.1 Aanbevelingen	15
Bronnen en verwijzingen	16
Over Stimulansz	17

1 Wat is inkomensbeleid?

Inkomensbeleid is het herverdelen van inkomen over de huishoudens. Bijvoorbeeld door het gebruik van inkomensafhankelijke regelingen, heffingen, uitkeringen en dergelijke. In Nederland is het generieke inkomensbeleid expliciet voorbehouden aan de Rijksoverheid. Het Rijk is verantwoordelijk voor het bieden van een basis aan inkomen. Daarom worden de hoogte van de bijstand, de AOW en andere uitkeringen landelijk vastgesteld. De gemeenten ondersteunen hun inwoners als dat nodig is. Zij hebben een zorgplicht voor hun inwoners. De basis van het gemeentelijk armoedebelief is het bieden van (financiële) ondersteuning aan inwoners van wie het inkomen niet toereikend is om hun lasten te betalen of om volwaardig mee te kunnen doen in de samenleving. Instrumenten die gemeenten kunnen inzetten zijn bijvoorbeeld de bijzondere bijstand en minimaregelingen. Per gemeente zijn er gemiddeld 8 verschillende regelingen in het kader van bijzondere bijstand en minimaregelingen waar inwoners aanspraak op kunnen maken. Dat blijkt uit data van Stimulansz uit bijvoorbeeld de applicatie BerekenUwRecht. Inwoners moeten de meeste van deze regelingen zelf aanvragen en de uitvoering van deze regelingen kost veel tijd en geld. Bovendien is in de ene gemeente het pakket aan inkomensvoorzieningen veel uitgebreider en toegankelijker dan in andere gemeenten. Het maakt daardoor uit in welke gemeente je woont. In de ene gemeente komen inwoners tot

150% van de bijstandsnorm in aanmerking voor een vrij te besteden kindpakket van € 500 per kind. In een andere gemeente kan het zo zijn dat inwoners tot 120% van de bijstandsnorm in aanmerking komen voor een kindpakket van € 150 per kind.

2 Mogelijkheden binnen de Participatiewet

Gemeentelijk beleid dat rijksbeleid doorkruist of in strijd is met de wet, kan leiden tot vernietiging door het Rijk. Dat komt doordat een generiek inkomensbeleid is voorbehouden aan het Rijk.

Met de Participatiewet heeft de wetgever gekozen voor een stelsel van normen waarvan bij bijzondere omstandigheden, op maat kan worden afgeweken. De Participatiewet geeft geen ruimte om stelselmatig af te wijken van de normen die in de wet zijn opgenomen. Het is dus niet toegestaan om zomaar extra geld beschikbaar te stellen.

Maar het lijkt erop dat er binnen de huidige kaders van de Participatiewet niet alle mogelijkheden worden benut. Er zijn oplossingen binnen de wet, die buiten het blikveld van gemeenten zijn beland of om een andere reden niet (veel) worden ingezet. Maar die mogelijk wel soelaas bieden bij het verhogen van de bestedingsruimte van inwoners. Hieronder benoemen we enkele van deze mogelijkheden.

Bedenk ook dat instrumenten als Suwinet, de inlichtingenplicht en de medewerkingsplicht wél voor uitvoering van de Participatiewet mogen worden ingezet, maar niet voor uitvoering van het minimabeleid.

2.1 Premie arbeidsinschakeling

Gemeenten kunnen bijstandsgerechtigden jaarlijks een premie verstrekken van maximaal € 3.151 (2024) als dat bijdraagt aan de arbeidsinschakeling. Dit staat in artikel 31 lid 2 onder j Pw. Deze premie is belastingvrij en heeft geen effect voor de toeslagen.

De premie mag jaarlijks ineens of in 2 keer worden verstrekt aan personen tussen de 27 jaar en de AOW-gerechtigde leeftijd. Jongeren onder de 27 jaar die loonkostensubsidie ontvangen komen ook in aanmerking voor deze premie. Volgens de Participatiewet moet de premie *‘naar het oordeel van het college bijdragen aan arbeidsinschakeling’*. Deze fase geeft gemeenten veel mogelijkheden en vrijheid om te bepalen voor wie en in welke situaties deze premie beschikbaar is. De afspraken hierover worden vastgelegd in nadere regelgeving van de gemeente, bijvoorbeeld de re-integratieverordening. De premie mag geen structureel karakter krijgen, maar dat kan worden voorkomen door de premie te koppelen aan het type en de omvang van de prestatie en te variëren in de hoogte. Op deze manier kan de premie voor langere tijd worden ingezet. In de praktijk zijn gemeenten terughoudend met het inzetten van deze premie, maar het is interessant om deze mogelijkheid ter verkennen. Door het ‘bijdragen aan arbeidsinschakeling’ breed te definiëren kan de premie voor een grote groep inwoners beschikbaar komen. Als gemeenten dat willen kunnen zij de premie namelijk ook inzetten voor bijvoorbeeld:

- parttime werk;

- voltooiing scholing;
- deelname aan sociale activering;
- verrichten van vrijwilligerswerk.

Het premiebedrag van € 3.151 (2024) per jaar is een maximum. Dat betekent dat gemeenten kunnen differentiëren per situatie. Er kan bijvoorbeeld een hogere premie worden verstrekt als iemand naast het werk ook zorgtaken heeft, of gezinnen met kinderen een hogere premie geven dan gezinnen zonder kinderen. Zorg er wel voor dat een eventuele differentiatie in het bedrag goed onderbouwd is en niet discriminerend.

2.2 Premie in plaats van inkomstenvrijlating

Gemeenten kunnen ook besluiten om minder dan het maximale bedrag bij arbeidsinkomsten vrij te laten en daar een premie voor in de plaats stellen. Over de premie wordt geen belasting en premies volksverzekeringen afgedragen. De kosten zijn daardoor voor de gemeenten ruim 30% lager dan bij een periodieke vrijlating.

2.3 Individuele inkomenstoeslag (artikel 36 Pw)

Het doel van de individuele inkomenstoeslag (IIT) is een tegemoetkoming te verstrekken aan personen die langdurig rondkomen van een laag inkomen en geen uitzicht hebben op inkomensverbetering. Inwoners tussen de 21 jaar en de AOW-gerechtigde leeftijd (artikel 36 Pw) kunnen voor de

inkomenstoeslag in aanmerking komen. De IIT is belastingvrij en heeft geen effect op toeslagen.

De gemeente stelt voor de individuele inkomenstoeslag een verordening op. De gemeente bepaalt zelf de hoogte van het bedrag, de referteperiode en tot welk inkomen inwoners in aanmerking komen. Ook hier kan de gemeente ervoor kiezen om te differentiëren in situaties. De commissie sociaal minimum heeft per doelgroep inzichtelijk gemaakt welk bedrag zij maandelijks tekort komen. Voor deze doelgroepen zou een hogere individuele inkomenstoeslag van toepassing kunnen zijn. Ook is het denkbaar om de individuele Inkomenstoeslag stapsgewijs hoger vast te stellen als men langer van een laag inkomen leeft.

2.4 Maatwerk (artikel 18 Pw)

Artikel 18 van de Participatiewet biedt de mogelijkheid om de bijstandsnorm die van toepassing is te verhogen (of te verlagen) in individuele bijzondere situaties. Op deze manier kunnen gemeenten heel fijnmazig een oplossing bieden voor inwoners van wie het inkomen ontoereikend is om in de eerste levensbehoefte te voorzien. En in situaties dat het inkomen ontoereikend is om verplichte hoge extra lasten te kunnen betalen. Dat kan er toe leiden dat een bedrag hoger dan de bijstandsnorm wordt verstrekt.

Kanttekeningen bij deze oplossing:

- Het kan arbeidsintensief zijn om artikel 18 toe te passen, maar de referentiecijfers van het Nibud vormen een algemeen geaccepteerde richtlijn om te bepalen wat een huishouden nodig heeft voor de kosten van

levensonderhoud. Deze cijfers vormen een goed te hanteren hulpmiddel (zie ook ECLI:NLCRVB:2023:896);

- Dit vraagt meer kennis en vaardigheden van consultants dan de meeste andere aanvragen;
- Een hogere uitkering heeft mogelijk invloed op huur- en zorgtoeslag (een verlaging die kan worden gecompenseerd met bijvoorbeeld bijzondere bijstand)

2.5 Overige (beleids)keuzes binnen het kader van de Participatiewet

Naast de hierboven genoemde onderwerpen die kunnen helpen bij het vergroten van de financiële bestaanszekerheid van de inwoners, is er nog een aantal mogelijkheden waar gemeenten aan kunnen denken en beleid voor kunnen vormen.

Beleid voor vrijlating van giften en schadevergoedingen

Er zijn mogelijkheden bij het vrijlaten van giften. Zo kunnen algemene giften tot een bedrag van bijvoorbeeld maximaal € 1.200 per jaar worden vrijgelaten. Andere giften kunnen helemaal worden vrijgelaten, bijvoorbeeld:

- giften voor bijzondere kosten, denk aan medische kosten, mogelijk in de vorm van een onbelaste gift van de werkgever;
- giften in natura onder een bepaalde waarde;
- giften of leningen in afwachting van de afhandeling van een bijstandsaanvraag;

- giften voor afbetaling van schulden.

Ook kunnen gemeenten grotendeels zelf bepalen hoe zij omgaan met schadevergoedingen.

Lees hierover meer in de [‘Modelbeleidsregels giften, schadevergoedingen en geldleningen voor levensonderhoud’](#) via de kennisbank Inzicht Sociaal Domein.

Bijdrage collectieve zorgverzekering

Ook kunnen gemeenten beleid maken voor een tegemoetkoming in de kosten van de premie voor de (collectieve) zorgverzekering (artikel 35 Pw).

Bijzondere bijstand

Gemeenten stellen ook beleidsregels op voor bijzondere bijstand. De manier waarop onderwerpen als inkomensgrenzen, draagkracht, terugwerkende kracht, en aanvraagprocedure worden opgenomen, bepaalt het bereik en gebruik van de bijzondere bijstand. En dus ook de mate waarin bijzondere bijstand een rol speelt bij het verhogen van het bestaansminimum.

Vergoeding kosten re-integratie

Veel gemeenten vergoeden bepaalde kosten die bijstandsgerechtigden maken voor hun re-integratie. Denk aan reiskosten naar een sollicitatie, of de aanschaf van kleding die geschikt is voor een sollicitatie (al dan niet via een kledingbank of projecten als ‘dress for succes’). Gemeenten hebben zelf in de hand welke specifieke kosten zij compenseren en hoe

ruimhartig zij dat doen. Dat heeft invloed op de bestedingsruimte van inwoners die deze kosten maken.

Sociaal terugvorderingsbeleid

Het terugvorderen van te veel betaalde (bijzondere) bijstand en andere vergoedingen die door de gemeente zijn verstrekt is in veel gevallen een bevoegdheid. Gemeenten kunnen zelf bepalen hoe streng zij zijn en welke mogelijkheden zij bieden voor kwijtschelding. Ook als de terugvordering wél verplicht is volgens de wet, dan kan een sociaal inningsbeleid ervoor zorgen dat in bepaalde situaties niet wordt ingevorderd.

Buitenwettelijk beleid (dat het Rijk gedooft)

Er is een aantal onderwerpen voor buitenwettelijk beleid dat het Rijk gedooft. En waarvoor gemeenten beleidsregels kunnen opstellen. Dat betreft:

- woonkostentoeslag bij kamerbewoners
- het doorbetalen van huur bij detentie
- de betaling van zorgkosten die niet worden vergoed door de verzekering.

Uit bovenstaande blijkt dat gemeenten binnen de Participatiewet meer mogelijkheden hebben door het bepalen van doelgroepen en door beleidskeuzes.

In onderstaande tabel zijn de mogelijkheden binnen de Participatiewet overzichtelijk weergegeven.

Wat	Hoe	Artikel Participatiewet
Premie arbeidsinschakeling € 3.151 max per jaar (bedrag 2024)	Toekennen in meerdere situaties zoals: parttime werk, afronding scholing, vrijwilligerswerk. Denk ook aan de mogelijkheid om voor verschillende situaties verschillende bedragen toe te kennen.	31 lid e onder j
Premie in plaats van inkomstenvrijlating	Gemeenten kunnen een lager percentage of een kortere periode inkomstenvrijlating toepassen en in plaats daarvan een premie verstrekken. Het voordeel van een dergelijke premie is dat er geen belasting over wordt afgedragen.	Relatie met 31 lid 2 onder n,r,y,z,aa.
Individuele inkomensvoet	Gemeenten kunnen zelf de hoogte, de referentieperiode, tot welk inkomen iemand recht heeft en dergelijke bepalen. Ook kunnen zij desgewenst per situatie verschillende bedragen toekennen.	36
Afstemmen	In bijzondere individuele gevallen kan de algemene bijstand naar boven worden afgestemd.	18 lid 1
Giften en schadevergoedingen	Gemeenten hebben beleidsvrijheid voor wat betreft de hoogte van de vrijlating van giften per jaar. Ook kunnen zij bepalen welk deel van schadevergoedingen in aanmerking wordt genomen.	31 lid 2 onder m
Bijzondere bijstand	Gemeenten hebben beleidsvrijheid bij het bepalen van inkomensgrenzen, draagkracht aanvraagprocedure, bewijslast etc. en op die manier invloed op het bereik en gebruik van de bijzondere bijstand.	35 lid 1
Bijdrage (collectieve) zorgverzekering	Gemeenten kunnen bepalen of zij bijdragen in de premiekosten van een zorgverzekering en het bedrag van de tegemoetkoming bepalen.	35 lid 3
Vergoeding kosten re-integratie	In de re-integratieverordening kan hierover een en ander worden vastgelegd	
Sociaal terug- en invorderingsbeleid	Terugvordering is in veel gevallen een bevoegdheid. Het is dus aan gemeenten om te bepalen hoe streng ze daarbij zijn.	58 lid 2
Buitenwettelijk beleid dat het Rijk gedooft	Het Rijk gedooft buitenwettelijk beleid voor onder andere woonkostentoeslag aan kamerbewoners; doorbetaling huur bij detentie; betaling zorgkosten die de verzekering niet vergoedt.	35

2.6 Draagvlak

Niet alleen uitkeringsgerechtigden hebben een kwetsbare financiële positie. Dat geldt ook voor inwoners met een inkomen net boven het wettelijk minimumloon. Mede in verband met het draagvlak voor ons stelsel van sociale zekerheid is het belangrijk dat de voordelen van de maatregelen niet alleen bij de uitkeringsgerechtigden terecht komen, maar ook bij de werkenden tot een bepaald inkomen. Gemeenten moeten en kunnen daar rekening mee houden bij het opstellen van beleid over de individuele inkomenstoelage (IIT), afstemming, de bijdrage voor de (collectieve) zorgverzekering en bijzondere bijstand. Deze voorzieningen zijn immers voor alle inwoners met een laag inkomen toegankelijk, terwijl bijvoorbeeld de premie bij arbeidsinschakeling en giftenbeleid alleen voordelen biedt voor inwoners met een bijstandsuitkering.

2.7 Financiering

Er zijn 3 budgetstromen voor de uitvoering van de Participatiewet en het minimabeleid. BUIG voor de betalingen van uitkeringen en loonkostensubsidie. Het participatiebudget voor begeleiding beschut werk en Wet sociale werkvoorziening. Het 'cluster Participatie in de algemene uitkering' is de derde budgetstroom. In deze laatste zit de uitvoering van de Participatiewet, het minimabeleid, re-integratiebudget klassiek, begeleiding nieuw regulier en participatie nieuwe doelgroepen. Vanaf 2023 heeft er een wijziging plaatsgevonden in de systematiek, waardoor de

hoogte van de verschillende budgetten niet meer apart zichtbaar is. In opdracht van Divosa en Cedris is door Berenschot een rekentool ontwikkeld. Met deze tool is er zicht op de hoogte van de fictieve budgetten. De tool is te vinden op de website: <https://www.divosa.nl/publicaties/rekentool-participatiewet-en-minimagelden>

De in dit artikel genoemde instrumenten en mogelijkheden om de bestedingsruimte van minima te vergroten kosten de gemeente extra geld. De financiële ruimte verschilt per gemeente. Vooral gemeenten met een positief BUIG-budget, de zogenoemde voordeelgemeenten, kunnen overwegen om budget te besteden aan de in dit artikel genoemde instrumenten.

In de praktijk blijkt het huidige Participatiebudget van gemeenten al krap om de participatie en re-integratie uit te voeren. Maar gemeenten kunnen overwegen om (een deel van) het minimabeleid af te bouwen en voor mogelijkheden binnen de Participatiewet in te zetten. Dus niet voor de verschillende minimaregelingen te gebruiken, maar voor bijvoorbeeld een hoger bedrag aan individuele Inkomenstoelage of een ruimere inzet van de premie voor arbeidsinschakeling.

Daarnaast is het denkbaar dat bepaalde kosten lager worden als mensen meer (financiële) bestaanszekerheid hebben. Denk aan kosten voor schuldhulpverlening, maatschappelijke opvang en ondersteuning en zorg omdat is aangetoond dat een onzeker bestaan gezondheidsrisico's heeft. Dit is een lastige berekening, maar door te werken met bepaalde aannames

kunnen gemeenten een maatschappelijke kosten baten analyse (laten) opstellen.

BeleidloonT

De applicatie BeleidloonT helpt gemeenten het minimebeleid inzichtelijk te maken en eventuele aanpassingen door te rekenen.

3 Tegengaan niet-gebruik inkomensregelingen

In verschillende onderzoeken en rapporten is het niet-gebruik van verschillende regelingen gesignaleerd. Onder andere de ombudsman en het ministerie van SZW hebben erover gepubliceerd en oorzaken en oplossingsrichtingen aangedragen. Zo helpen een persoonlijke benadering, eenvoudige communicatie, laagdrempelige toegang, vereenvoudiging van het aanvraagproces en vereenvoudiging van het systeem als geheel.

3.1 Automatisch toekennen minime regelingen en individuele inkomenstoeslag

Een aantal gemeenten keert de minime regelingen jaarlijks automatisch uit aan bijstandsgerechtigden, al dan niet op grond van een eerste aanvraag. Van hen weten de gemeenten immers al voldoende om het recht op de minime regelingen te kunnen bepalen. Het niet-gebruik van gemeentelijke regelingen wordt daarmee voor uitkeringsgerechtigden flink teruggedrongen.

Er zijn ook gemeenten die dit uitbreiden naar niet-uitkeringsgerechtigden en andere regelingen zoals bijvoorbeeld de individuele Inkomenstoeslag. Want hoewel velen denken dat wettelijk is bepaald dat inwoners individuele inkomenstoeslag jaarlijks opnieuw moeten aanvragen, is dat niet het geval. Er is geen bepaling die stelt dat na het verstrijken van 12 maanden opnieuw een aanvraag moet volgen. Gemeenten kunnen dus besluiten om een eerste aanvraag individuele inkomenstoeslag ook als aanvraag voor de jaren daarna te zien. Zij zorgen dan zelf voor een volledige of steekproefsgewijze controle.

3.2 Bekendheid vergroten

Uit de onderzoeken bleek ook dat lang niet alle regelingen bekend zijn bij de inwoners. Meer publiciteit is altijd goed. Maar een werkinstructie waarbij niet alleen naar de huidige aanvraag of situatie gekeken wordt, maar ook of er mogelijk recht is op andere regelingen, kan daarbij helpen. De groep

inwoners die nog niet bekend is bij de gemeente en geen contact zoekt, valt dan alleen nog buiten de boot. Deze groep is mogelijk wel bekend bij andere organisaties, zoals sociaal raadslieden. Je kunt als gemeente deze organisaties actief benaderen en de regelingen meer bekendheid geven, zodat medewerkers bij deze organisaties alert zijn op mogelijk recht voor deze inwoners.

3.3 Administratieve (aanvraag)last verlagen

Het aanvragen van de regelingen en inleveren van de gevraagde documenten is niet altijd makkelijk voor de inwoners. Daarom een oproep aan gemeenten om het aanvraagproces en de toegang tot de regelingen zo eenvoudig mogelijk te maken. Eén centrale toegang voor alle hulpvragen aan gemeenten zou ideaal zijn. Bij een hulpvraag is een compleet beeld van de situatie en de vraag achter de vraag van de inwoner belangrijk. Achter een aanvraag voor (bijzondere) bijstand kan bijvoorbeeld een andere ondersteuningsvraag schuilen. Als consultants dat inzichtelijk maken en verbinding leggen met andere (beleids)terreinen binnen en buiten het sociaal domein (wonen, zorg, maatschappelijke ondersteuning), dan helpt dat de inwoners echt. De internetconsultatie van de initiatiefwet Proactieve dienstverlening is net gesloten. Deze wet zou de toegang tot verschillende regelingen makkelijker moeten maken door het delen van data.

Daarnaast is het belangrijk om de bewijslast zo laag mogelijk te houden en zoveel mogelijk uit te gaan van vertrouwen in de inwoners. Dat vraagt in sommige gemeenten een cultuuromslag, maar zorgt ook voor minder frustratie bij zowel inwoners als medewerkers. En zorgt er ook voor dat niet-gebruik wordt tegengegaan.

BerekenUwRecht

Stimulansz heeft samen met het NIBUD BerekenUwRecht ontwikkeld. Dat is een webapplicatie waarin alle lokale regelingen op een centrale plaats staan. Inwoners kunnen hier eenvoudig berekenen voor welke regelingen zij in aanmerking komen. De applicatie kan zo worden ingericht dat inwoners de regelingen ook direct kunnen aanvragen, maar dat hoeft niet. Gemeenten geven dan zelf aan welke bewijsstukken nodig zijn en kunnen de bewijslast beperken. Door BerekenUwRecht te gebruiken geeft u uw inwoners een overzicht van de miniregelingen en helpt u hen met het aanvragen ervan. Op die manier kunt u niet-gebruik mogelijk beperken.

4. Tegengaan armoedeval

Met betaald werk of op een andere manier meedoen in de samenleving is het doel van de diverse wet- en regelgeving in Nederland. Maar vanuit een uitkeringssituatie weer aan het werk gaan zorgt niet altijd voor een verhoging van het inkomen. Regelmatig is er sprake van een armoedeval. Dat komt doordat bij zowel de landelijke inkomensondersteunende maatregelen (huurtoeslag, zorgtoeslag, inkomensafhankelijke combinatiekorting etc.) als bij de meeste gemeentelijke inkomensondersteunende maatregelen de hoogte van het bedrag waar men recht op heeft afneemt als het inkomen stijgt.

In de vorige paragraaf hebben we enkele mogelijkheden om het niet-gebruik van de inkomensondersteunende regelingen tegen te gaan uiteengezet. En ook zijn manieren van inkomensondersteunende maatregelen binnen de Participatiewet tegen het licht gehouden. Dat is logisch vanuit het oogpunt van financiële bestaanszekerheid. Maar hoe hoger het bedrag aan gemeentelijke regelingen een gezin ontvangt, hoe hoger het salaris moet zijn om het gemis aan gemeentelijke regelingen te compenseren. De kans op een armoedeval is daardoor hoger bij gemeenten met een ruimhartig minimabeleid. Gemeenten kunnen deze armoedeval verzachten door verschillende inkomensgrenzen voor verschillende regelingen te hanteren. De afbouw van de regelingen gaat dan gefaseerd.

Door de complexiteit van de regelingen en het samenspel

tussen landelijke en gemeentelijke regelingen is het niet eenvoudig om de armoedeval te bepalen, ook niet voor professionals. Dat zorgt ervoor dat vragen hierover van de inwoners niet altijd naar tevredenheid beantwoord kunnen worden. De onzekerheid over de exacte gevolgen voor het netto-inkomen en de angst voor terugvorderingen van ontvangen regelingen maakt dat inwoners huiverig zijn om de stap naar betaald werk te zetten.

WerkloonT

Stimulansz heeft WerkloonT ontwikkeld. WerkloonT is een applicatie voor klantmanagers en consulenten, die nauwkeurig berekent wat de financiële gevolgen zijn als inwoners vanuit een bijstandsuitkering weer aan het werk gaan. De applicatie wordt per gemeente op maat ingericht, omdat de regelingen per gemeente verschillen.

5. Korte en langere termijn

Bovenstaande maatregelen kunnen op relatief korte termijn een verbetering opleveren voor de financiële bestaanszekerheid van inwoners. Uit de diverse rapporten die de laatste tijd zijn verschenen over dit onderwerp, blijkt echter dat de complexiteit van het stelsel ook een belangrijke bottleneck is. Dus niet alleen de Participatiewet, maar het hele stelsel van inkomensondersteunende maatregelen via toeslagen, inkomstenbelasting, werknemersverzekeringen en algemene volksverzekeringen is te ingewikkeld geworden. Er zijn diverse initiatieven die hiermee aan de slag gaan. Denk bijvoorbeeld aan het programma Vereenvoudiging Inkomensondersteuning voor mensen (VIM), Participatiewet in Balans, Bouwstenen voor een beter en eenvoudiger belastingstelsel en de commissie sociaal minimum. Het duurt vermoedelijk enige jaren, voordat deze programma's en initiatieven concreet iets opleveren voor de inwoners. Daarom de oproep aan gemeenten om de ruimte te benutten die de wet- en regelgeving nu al biedt. Er kan meer dan op het eerste gezicht misschien lijkt. Bundel de kennis en krachten en biedt de inwoners optimale financiële ondersteuning. Hou daarbij mede de voorgenomen wetswijzigingen in het kader van het programma 'Participatiewet in Balans' in het achterhoofd. Met dit programma wil het kabinet mensen een voldoende en zeker bestaansminimum bieden en hen stimuleren deel te nemen aan de samenleving. Iedereen doet mee naar vermogen. Daarbij houdt de overheid rekening met

individuele mogelijkheden en persoonlijke omstandigheden. De nieuwe wet is eenvoudiger en biedt passende ondersteuning met heldere rechten en plichten. De uitgangspunten zijn vertrouwen en een realistisch en positief mensbeeld. Hiervoor is een cultuuromslag nodig in de hele keten: van 'denken in systemen' naar 'er zijn voor mensen'. Hier kunnen gemeenten nu al op voorsorteren.

6. Conclusie en aanbevelingen

De financiële bestaanszekerheid van veel Nederlanders met een inkomen rond het sociaal minimum staat onder druk. Door de verschillende inkomensondersteunende maatregelen vanuit het Rijk (met name toeslagen en heffingskortingen via de Belastingdienst) en de gemeenten is het stelsel complex geworden. Er is soms sprake van een armoedeval; een verhoging van het inkomen levert niet altijd een verhoging op van het besteedbaar inkomen. En het is – ook voor professionals – niet eenvoudig om te berekenen wanneer bijvoorbeeld een urenuitbreiding echt een verhoging van het netto besteedbaar inkomen oplevert. Dat moet anders. Maar het kan nog jaren duren voordat het hele stelsel is veranderd en eenvoudiger is geworden, terwijl de nood voor sommige inwoners nu hoog is. De vraag is dus: wat kunnen gemeenten nu al doen binnen de kaders van de bestaande wet- en regelgeving, zonder dat er steeds nieuwe (minima)regelingen worden bedacht? Want hoewel het goed en noodzakelijk is dat ze er zijn, het is voor inwoners niet eenvoudig of prettig om iedere regeling apart te moeten aanvragen.

Een aantal mogelijkheden is in dit artikel aan bod gekomen.

We geven in overweging om hiermee aan de slag gaan.

Want de gemeente heeft de opdracht om bestaanszekerheid te bieden aan hun inwoners binnen de kaders van de Participatiewet. Daarbij hoort dat de gemeente de mogelijkheden die de Participatiewet biedt in de eerste plaats zoveel mogelijk benut. Denk daarbij aan:

1. Een premie voor iedereen die zich inspant in het kader van arbeidsinschakeling;
2. Een individuele inkomenstoelage voor iedereen die (nog) niet de mogelijkheid heeft om zich in te spannen in het kader van arbeidsinschakeling;

3. Een restgroep die niet of niet-voldoende wordt geraakt door 1 en 2 met een aanvulling op maat op basis van artikel 18 lid 1.

Voor de groep inwoners die niet via de drie bovenstaande mogelijkheden ondersteund kunnen worden, biedt aanvullend minimabeleid een oplossing.

6.1 Aanbevelingen

- Zorg ervoor dat de afdelingen beleid, werk en inkomen, armoedebestrijding en financiën hun kennis en krachten bundelen.
- Zorg voor verbinding en kennisdeling tussen de verschillende gemeentelijke afdelingen.
- Ga niet-gebruik van minimaregelingen zoveel mogelijk tegen en overweeg een automatische toekenning van minimaregelingen en eventueel ook de individuele inkomenstoelage voor uitkeringsgerechtigden. Overweeg om dat ook te doen voor niet-uitkeringsgerechtigden die bekend zijn bij de gemeente.
- Maak een analyse van de kosten van het minimabeleid en wat het zou betekenen als de gemeente deze regelingen zou inwisselen voor oplossingen die de Participatiewet al biedt.
- Vergeet het draagvlak niet en zorg ervoor dat zowel de werkenden (via bijvoorbeeld de individuele inkomenstoelage en bijzondere bijstand) als de niet-werkenden (andere inzet van de premie voor

arbeidsinschakeling en een vergoeding voor sollicitatiekosten) profiteren van het (nieuwe) beleid.

Bronnen en verwijzingen

- Onderzoeksrapport Zicht op zorgen
Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP), mei 2023.
- *Een zeker bestaan, naar een toekomstbestendig stelsel van het sociaal minimum*
Commissie sociaal minimum, juni en september 2023.
- *Spiegel Bestaanszekerheid 2022*
Nederlandse arbeidsinspectie (min. SZW), september 2022
- *Sociale minima in de knel*
Nationale ombudsman, oktober 2022
- *Samenspel landelijk en gemeentelijk inkomensbeleid: een onderzoek naar de armoedeval*
Stimulansz, 2019
- *Kennisbank Inzicht Sociaal Domein*
Stimulansz, 2024

Over Stimulansz

Stimulansz is kennis- en adviespartner van gemeenten en levert praktische oplossingen die écht werken. We vertalen de theorie van wet- en regelgeving naar de werkvloer, waarbij we laten zien dat er meer mogelijk is in de regelgeving dan vaak wordt gedacht.

We adviseren en trainen beleidsmedewerkers, klantmanagers en andere professionals en doen dat met veel enthousiasme en betrokkenheid en vanuit een grote kennis van de praktijk. En we helpen mee aan het verbeteren van de bedrijfsvoering van uw organisatie.

Zo zit Stimulansz in het hart van alle werkprocessen met als doel de dienstverlening van gemeenten in het sociaal domein beter, en daarmee het leven van mensen die afhankelijk zijn van die dienstverlening, een stuk makkelijker te maken.

Benieuwd wat Stimulansz nog meer te bieden heeft?

Ga naar www.stimulansz.nl voor meer trainingen, kennis en advies.

Volg ons ook op social media:

